

GAVANALİZ 2023

2023, 001

2023 SEÇİMLERİNDE YURT DIŞI SEÇMEN ETKİSİ

Ebubekir Tavacı

Türk Diasporası Araştırmaları Merkezi (TÜDAM)

Ebubekir Tavacı

Lisans derecesini İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakóltesinden 2016 yılında almıştır. Fransa'da Université Paris 1 Panthéon Sorbonne'da Siyaset Bilimi yüksek lisans programından 2021 yılında mezun olmuş ve aynı üniversitede aynı alanda doktora araştırmasına devam etmektedir. Avrupa Birlięi göç politikaları, Türk diasporası ve Fransa'da göç gibi konular üzerine çalışmalar yapmaktadır.

Ebubekir Tavacı ebubekir.tavaci@gocvakfi.org

2023 SEÇİMLERİNDE YURT DIŞI SEÇMEN ETKİSİ

Ebubekir Tavacı

14 Mayıs ve 28 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı ve 28. Dönem Milletvekiliği seçimlerinde Türk diasporası 46 gümrük kapısı ve 167 temsilcilikte kurulan sandıklarda oylarını kullanmıştır. Yurt dışında sandıkların kurulmaya başlandığı 2014 yılından beri en yüksek katılım oranına sahip bu seçimlerde yurt dışında yaşayan seçmenin oyu bazı bölgelerde milletvekili dağılımını dahi etkilemiştir. Katılım yoğunluğu ise yurt dışı seçmen için artık daha farklı bir temsil hakkının verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede, okumakta olduğunuz metnin amacı yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının Türkiye seçimleri için oy kullanması uygulamasının kısa bir tarihini anlatarak, diasporanın siyasal katılımının gelişimi ve seçmen davranışının ve seçimlerde oynadığı rolün kısa bir analizini yapmaktır.

a. Oy Kullanma Hakkı, Tarihsel Süreç Ve Katılım

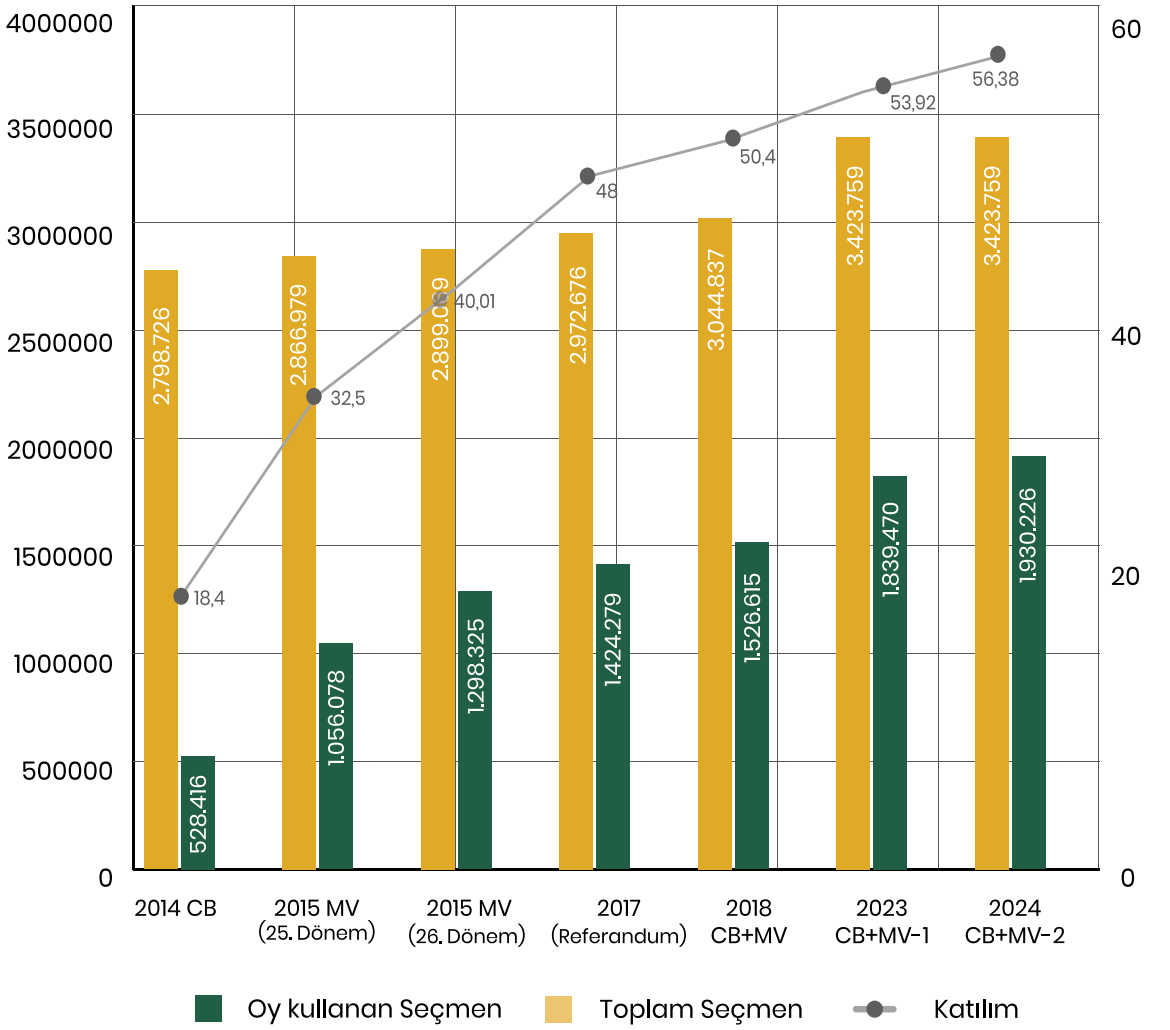
Yurt dışında yaşayan seçmenlerin Türkiye'deki seçimlere katılımına dair düzenlemeler 1950'li yıllara dayanmaktadır. Bu konuya dair atılan ilk somut adım 1950 yılında yapılan düzenleme ile seçmen kütüğüne kayıt ve seçim günü memleketinde bulunma esasına dayanarak Türkiye seçimlerinde oy kullanmanın mümkün hale getirilmesidir. Özellikle 1960'lar itibariyle başlayan işçi göçü ve ardından yurt dışında yaşayan nüfusun hızlı artışı ile yeni bir düzenlemeye ihtiyaç doğmuştur. 1987 yılında seçim zamanlarında memleketinde bulunma şartına esneklik getirilerek diasporanın gümrüklerde oy kullanabilmesi sağlanmıştır¹. Ancak dile getirmekte fayda var ki, bu

¹ Mehmet Köse (Ed.), Türk Diasporasının Siyasal Katılım Gündemi: 2023 Seçimleri ve Diaspora, Gav Perspektif, 2023

meselenin ciddi bir şekilde ele alınarak sayıları milyonları bulan yurt dışı seçmenin siyasi katılımına dair en önemli adım 2012 senesinde atılmıştır. Yeni düzenleme ile önceki yöntem daha da esnetilerek yurt dışında sandık kurma prensibi benimsenmiştir. Böylece Türk diasporası ilk kez mesken ülkelerinden Türkiye seçimleri için oy kullanmaya başlamıştır.

2012 öncesi yerleşik düzenleme olan gümrüklerde oy kullanma ilk olarak 1987'deki Halk Oylamasında kullanılmış ve 2011'e kadar tek uygulama olarak sürmüştür. Türk Diasporası, 2012 yılından itibaren yurt dışında sandık kurma imkânının sağlanması ile ilk kez 2014 senesindeki 12. Cumhurbaşkanlığı seçiminde ardından 7 Haziran ve 1 Kasım 2015 Milletvekili Seçimlerinde, 2017 yılındaki Halk Oylamasında, 2018 yılındaki Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili seçimlerinde ve son olarak da 14 Mayıs 2023 tarihindeki Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili ile 28 Mayıs 2023 tarihindeki ikinci tur seçimlerinde oy kullanmıştır. Mesken ülkelerde sandık kurulmasına dair düzenlemenin diasporanın siyasi katılımına getirdiği dinamizmi anlamak için oy kullanma sayılarına bakmak yeterli olacaktır. Yurt dışı seçmenin yalnızca gümrüklerde oy kullanabildiği 1987-2011 arasında yapılan milletvekili seçimlerinde ve halk oylamalarında oy

kullanımı yaklaşık 270 bin olurken ilk kez yurt dışında sandık kurulan 2014 yılı 12. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde katılım iki katına çıkarak 500 bini bulmuş ve sonraki seçimlerde de hep artış göstermiştir.

Yüksek Seçim Kurulu verilerine göre, 7 Haziran 2015 Milletvekiliği Seçimlerinde yurt dışında kayıtlı bulunan seçmenin katılımı 1 milyonu aşkın oyla % 35'e; 1 Kasım 2015 Milletvekiliği Seçimlerinde ise 1 milyon 200 bin seçmenin katılımı ile %44'e ulaşmıştır. 2018 seçimlerine ise yaklaşık 1,5 milyon kişi sandığa gitmiştir ki; kayıtlı seçmen sayısının 3 milyona ulaştığı Türk diasporasında katılım oranı böylece %50'ye ulaşmıştır³. Geçtiğimiz günlerde gerçekleşen 2023 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekiliği seçimleri de diasporanın siyasal katılımı açısından yeni bir rekora sahne olmuştur. 2018 yılından 2023 yılına 372 bin artış gösteren toplam 3 milyon 416 bin seçmenin oy kullanma oranı bugüne kadarki en yüksek seviyeyi görerek %56,38'i bulmuştur. Geçmiş seçimlere katılımı karşılaştırma yaptığımızda, 2014 yılında %18,4 olan yurt dışı seçim katılımının 2018 yılında %50,14 iken 2023 seçimlerinde %53,92 oranına ulaşmış olması dikkat çekicidir. Bu oldukça yüksek ve artan katılım oranı, anavatan-diaspora ilişkisini siyasal bir düzlemde yeniden ortaya koymuştur.

b. Siyasi Partiler Ve Diaspora

Ak Parti'nin daha önceki seçimlerde özel önem vererek çalışma yaptığı, hatta yurt dışı seçmene yönelik seçim beyannamesi hazırladığı bilinmektedir. Bu seçimlerde ise artık partilerin genelinin yurt dışı seçmen için vaatler geliştirdiğini görmekteyiz. Bu vaatlerin seçmene ne kadar ulaştığını ve ne karşılık bulduğunu tespit etmek pek mümkün görünmemektedir. Ancak sonuçlara bakıldığında Cumhur İttifakının seçmenini daha fazla çektiği görülmektedir. Oyların ülkelerdeki dağılımı incelendiğinde ise o ülkeye yapılan göçün tarihi, göçün nedeni ve Türkiye'nin neresinden göç edildiğine dair bilgilerle bir okuma yapmanın daha sağlıklı değerlendirme yapmaya katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

14 Mayıs 2023 seçimlerinde, diaspora seçim coğrafyasında, ABD, Kanada, Brezilya, Rusya, Ukrayna, İspanya, Portekiz, İsveç, Finlandiya, Polonya, İrlanda gibi ülkelerde Millet İttifakı ve Kemal Kılıçdaroğlu seçim yarışını önde götürürken; Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika gibi işçi göçü nedeni ile Türk Diasporasının daha yerleşik ve kalabalık olduğu ülkelerde Recep Tayyip Erdoğan ve Cumhur İttifakının önde olduğunu görmekteyiz. Son olarak, Ortadoğu ülkelerinde de yine Cumhur İttifakı ve Recep Tayyip Erdoğan seçim yarışını önde tamamlamıştır.

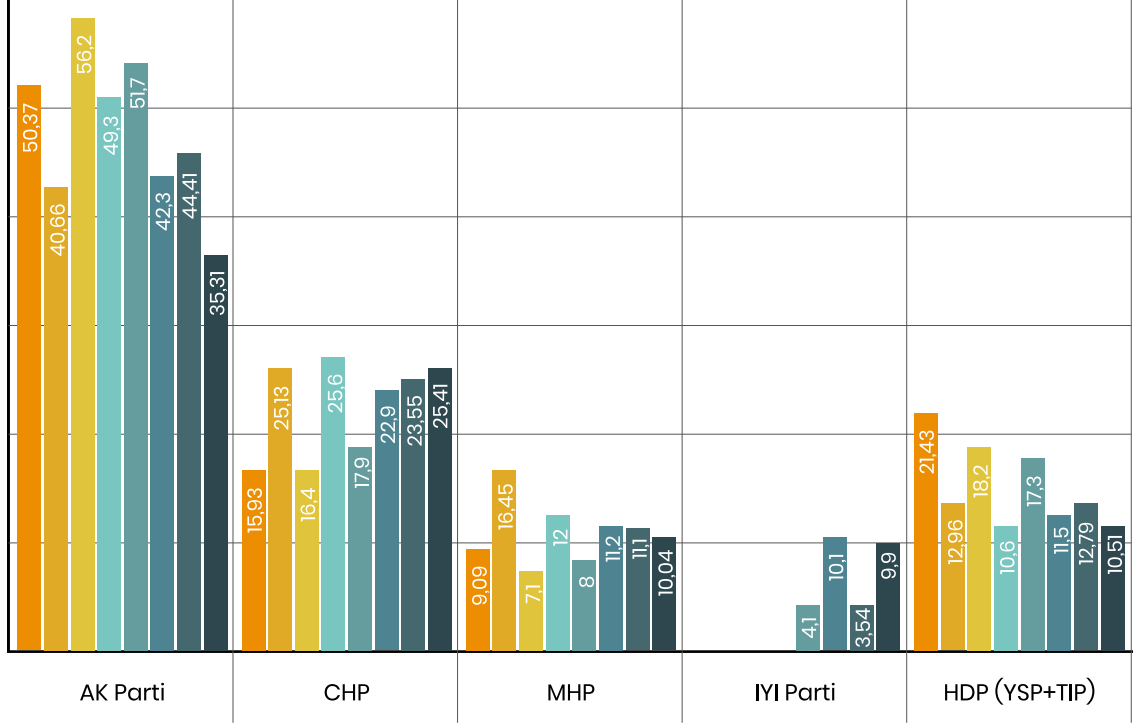
2 Grafikler, yazar tarafından YSK ve Anadolu Ajansı verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

3 Necati Anaz (Ed.), Mehmet Köse, Diaspora Seçim Coğrafyası: Anavatan'da Türk Diasporasının Siyasal Katılım Serencamı, Gav Perspektif, 2020

Grafik 2.

Siyasi partilerin son dört seçimde aldıkları yurt içi-yurt dışı oy karşılaştırması

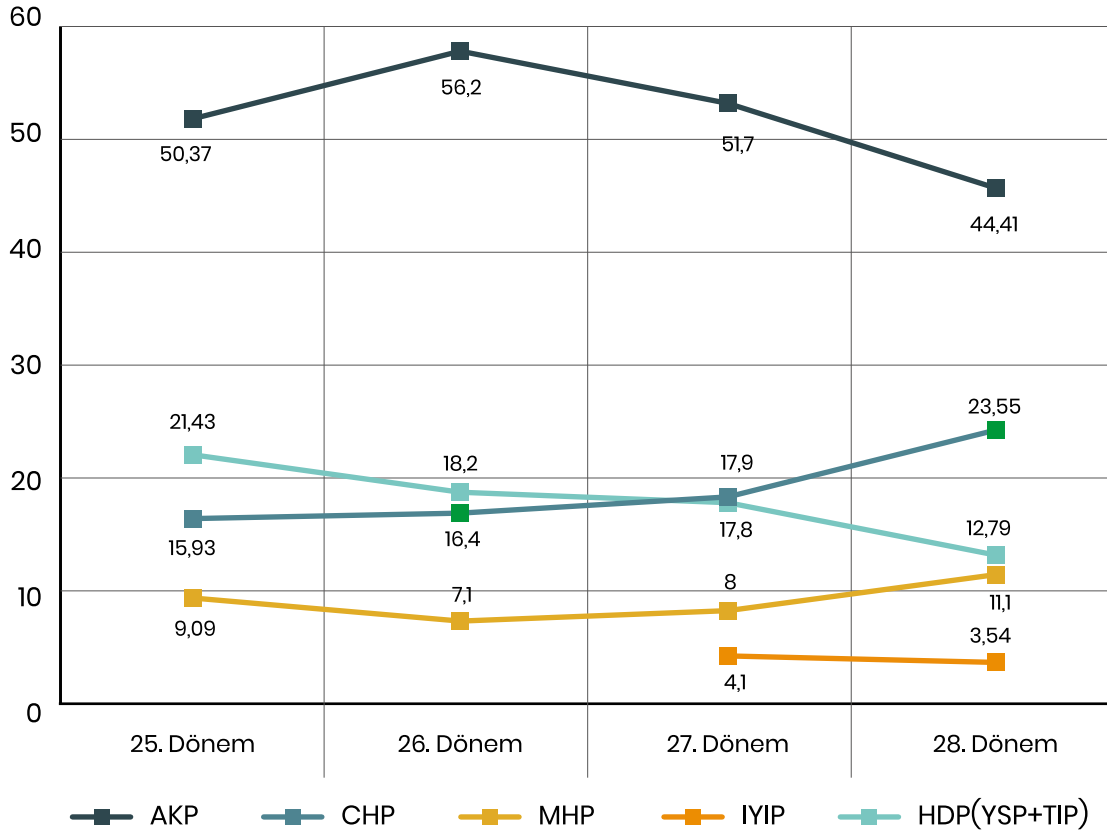
2015-1 Yurt dışı oy 2015-1 Yurt içi oy 2015-2 Yurt dışı oy 2015-2 Yurt içi oy
2018 Yurt dışı oy 2018 Yurt içi oy 2023 Yurt dışı oy 2023 Yurt içi oy

Ak Parti'nin yurt içi oy oranı %35 iken yurt dışındaki seçmenin %44'ünün oyunu almıştır. Ancak önceki seçimlerle kıyasladığımızda son yurt dışı oylarının yurtiçi oylarına paralel bir şekilde azaldığı görülmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi ise yurt içinde %25 oy alırken bu oran yurt dışında %23'te kalmıştır. Diasporada CHP 2023 seçimlerinde yurt içine kıyasla daha az oy almasına rağmen önceki seçimlerle karşılaştırma yaptığımızda her seçimde oyunu yükselttiğini görmekteyiz. Bu seçimde 2018 seçimlerinde aldığı oy oranından %7,31 daha fazla oy almıştır. Bu artışın ne kadarının CHP'nin diasporaya yönelik çalışmalarından kaynaklandığı ne kadarının Deva, Gelecek ve Saadet Partilerinin CHP listelerinden aday gösterilmesinden kaynaklı olduğunu tespit etmek bu yazı kapsamında mümkün değildir.

Milliyetçi Hareket Partisi yurt içi oy oranından daha yüksek bir seviyede oyu yurt dışında almış olsa da arada çok büyük bir fark olmadığı görülmektedir. Önceki seçimlerle kıyasladığımızda da MHP'nin diasporadaki oylarının 2018 yılına nazaran %3 seviyesinde artması dikkat çekmektedir. Önceki seçimlere Halkların Demokratik Partisi adıyla giren Yeşil Sol Parti'nin Emek ve Özgürlük İttifakı olarak Türkiye İşçi Partisi ile toplam oyunu ele aldığımızda yurt dışında

yurt içine göre %2 fazla bir oy oranına sahip olduğunu görmekteyiz. Ancak bir önceki seçimde %17,3 yurtdışı oyu olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda yurt dışı oylarındaki %5'lik düşüş göze çarpmaktadır.

Grafik 3. 25, 26, 27 ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde partilerin yurt dışı oy oranları

Diaspora oylarına dair en ilginç sonucu ise Türkiye İşçi Partisi ve İyi Parti örneklerinde görmekteyiz. TİP yurt içinde %1,72 oy alırken yurt dışı ve gümrük sandıklarında %2,88 olarak kendi oy oranına göre büyük bir başarı sağlamıştır. İkinci ilginç örneğimiz olan İyi Parti'de ise tam tersi bir durum vardır. İyi Parti yurt içindeki seçmenden %9,9 oranında oy alırken yurt dışında yaşayan seçmenlerin yalnızca %3,54'ünün oyunu alabilmiştir. Kuruluşundan sonraki ilk seçim olan 2018 seçimlerinde de yurt içinde %10,1 oy alırken yurt dışında aldığı oyun %4,1 seviyesinde kalmış olması göstermektedir ki İyi Parti'nin diasporadaki seçmenle kurduğu iletişimde eksiklikler mevcuttur.

c. Yurt Dışı Oyların Dağıtımı Ve Seçim Sonuçlarına Etkisi

Sayıları neredeyse 3 buçuk milyonu bulan yurt dışı seçmenin oyunun seçimlere tam olarak nasıl etki ettiği ve nasıl dağıtıldığı sorusu sıkça sorulan

bir sorudur. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ayrı ayrı seçim bölgeleri olmadığı ve toplam geçerli oyların en az %50+1'ini alan aday Cumhurbaşkanı seçildiğinden dolayı her adayın aldığı yurt dışı oylar doğrudan o adayın aldığı yurt içi oylara eklenir ve yurt içi ile yurt dışı toplam seçmen içinde gereken çoğunluğa ulaşip ulaşmadığına bakılır. Milletvekili seçimlerinde ise, yurt dışındaki geçerli oylar, Türkiye'deki seçim bölgelerine bölgedeki seçmen sayısına orantılı biçimde ve partilere de yurt dışında aldığı oy oranına göre dağıtılır⁴.

Örneğin, yurt içindeki geçerli oyların %10'u A şehrinde kullanılmışsa, yurt dışı oylarının %10'u A şehrine gider. Bu %10, partilerin yurt dışındaki oy oranlarına göre her partiye dağıtılmaktadır. Bu oy dağılımında, yurt dışı seçmenin nerede oy kullandığına veya Türkiye'deki ikametlerinin nerede olduğuna bakılmayarak sadece toplam yurt içi oyların seçim bölgelerindeki oranları göz önünde bulundurulur.

2018 yılındaki seçimlerde Cumhurbaşkanı seçilen Recep Tayyip Erdoğan yurt dışı ve gümrük sandıklarından toplam 900 binin üzerinde oy alırken, ikinci sıradaki aday Muharrem İnce ise yaklaşık 390 bin oy almıştır⁵. 2023 seçimlerinin ilk turunda ise gereken çoğunluk sağlanamamış ve birinci olan aday Recep Tayyip Erdoğan 1 milyonun üzerinde oy alarak yurt dışı seçmenin %57'si tarafından tercih edilmiştir. İkinci olan aday Kemal Kılıçdaroğlu ise 7 yüz binden fazla oy alarak yurt dışında yaşayan seçmenlerin % 39'unun tercihi olmuştur. Bu oylar adayların ülke içinde aldıkları oya eklenmektedir. Özellikle de adaylar arasındaki oy farkının az olduğu durumlarda diaspora oylarının belirleyiciliği artmaktadır. Yurt içindeki oylar ile kıyasladığımızda görmekteyiz ki Recep Tayyip Erdoğan'ın diasporadaki oy oranı yurt içinden 8 puan yüksek iken Kemal Kılıçdaroğlu'nun ise yurt dışı oyu yurt içi oyundan 4,5 puan düşüktür. Üçüncü aday Sinan Oğan ise yurt içinde %5,28 oy alırken yurt dışında ancak %1,9 oy alabilmiştir⁶.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunda hiçbir adayın %50+1 oy oranına ulaşamamış olmasından dolayı en fazla oy alan iki aday Recep Tayyip Erdoğan ve Kemal Kılıçdaroğlu 28 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleşen ikinci turda yarışmıştır. İkinci turda, yurt dışında yaşayan yaklaşık seçmenin katılımı yaklaşık olarak 100 bin kişi artarak %3 civarında bir yükselişle %56,38'e ulaşmıştır. İkinci turda Recep Tayyip Erdoğan lehine 97 bin ve Kemal Kılıçdaroğlu lehine 54 bin ilk turdaki oy sayılarına nazaran artış olmuştur. Sonuç itibariyle Recep Tayyip Erdoğan yurt

- 4 Yüksek Seçim Kurulu, Karar No: 2023/224, URL: <https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/82583/2023-224.pdf>
- 5 2018 Gümrük kapıları seçim sonucu, Url: <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416C.pdf> ; 2018 Yurt dışı sandıkları seçim sonucu: <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416B.pdf>
- 6 Anadolu Ajansı Seçim 2023, URL: <https://secim.aa.com.tr/>

dışı oylarını %57,47'den %59,57'ye, Kemal Kılıçdaroğlu ise %39,57'den %40,43'e taŐımiŐtır. 28 Mayıs tarihli Cumhurbaşkanlığı ikinci tur seğimlerinden kullanılan oyların toplam %3'ünü diaspora oyları oluŐturmaktadır. Diaspora oylarının genel sonuca etkisini incelediğimizde ise görmekteyiz ki yurt dışı oyların Recep Tayyip Erdoğan lehine %0,27, Kemal Kılıçdaroğlu için ise aleyhte %0,27 etkisi olmuştur. Yani toplamda etkisi %0,54 bir baŐka deyiŐle binde 5 etkisi olmuştur. Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Türkiye için henüz sonuç deđiŐtirici rol oynamamıŐ olan diaspora oyları Milletvekili Seçimlerinde 25, 26, 27 ve 28. dönemde bazı seçim bölgelerinde milletvekilliğinin yer deđiŐtirmesine yol aėmıŐtır.

Tablo 1.

7 Haziran 2015, 25. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde yurt dışı oylarla deđiŐen vekil sayısı.

Seçim çevresi	AK Parti	CHP	MHP	HDP
Amasya	1	0	-1	0
İzmir-2	1	-1	0	0
Kocaeli	0	0	-1	1
Toplam	2	-1	-2	1

Yurt dışında kullanılan oylar, 7 Haziran 2015 seçimlerinde Tablo 1'de gözlendiği gibi, 3 milletvekilliğinin yer deđiŐtirmesini sağlamıştır. MHP 2 ve CHP 1 milletvekili kaybederken AK Parti 2 ve HDP 1 milletvekili kazanmıŐtır. 1 Kasım seçimlerinde de yine 3 milletvekilinin parti dağılımını deđiŐtiren bir etkisi olmuştur. Tablo 2'de görüldüğü üzere AK Parti, Manisa ve Kırıkkale'de 2 milletvekilliğini MHP'den Denizli'de ise 1 milletvekilliğini CHP'den yurt dışı oyların dağılımı sonrasında almıştır.

Tablo 2.

1 Kasım 2015, 26. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde yurt dışı oylarla deđiŐen vekil sayısı

Seçim çevresi	AK Parti	CHP	MHP	HDP
Denizli	1	-1	0	0
Manisa	1	0	-1	0
Kırıkkale	1	0	-1	0
Toplam	3	-1	-2	0

24 Haziran 2018 seçimlerinde ise 11 milletvekilliği yurt dışı oyların dağılımlarıyla yer deđiŐtirmiŐtir. Tablo 3'te belirtildiği üzere, AK Parti ve CHP yurt dışı oylarla daha fazla vekil kazanmıŐken İYİ Parti ve HDP kaybetmiŐtir.

Tablo 3.

24 Haziran 2015, 27. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde yurt dışı oylarla deđiŐen vekil sayısı

Seçim çevresi	AK Parti	CHP	MHP	İYİ PARTİ	HDP
Aydın	1	-1	0	0	0
Burdur	0	1	0	-1	0
Çanakkale	0	1	0	-1	0
Elazığ	1	0	-1	0	0
Hakkari	1	0	0	0	-1
Hatay	1	0	-1	0	0
Mersin	0	-1	1	0	0
İstanbul-1	0	-1	1	0	0
Kars	1	-1	0	0	0
Kahramanmaraş	0	1	0	-1	0
Osmaniye	0	1	0	-1	0
Toplam	5	0	0	-4	-1

14 Mayıs 2023'te gerçekteŐen seçimlere baktığımızda, Anadolu Ajansı'nın verilerine göre⁷, yurt dışı oylar hesaplandıktan sonra 3 milletvekilinin yerinin deđiŐtiđi görülmektedir. Ak Parti yurt dışı oyların hesaba katılmasının ardından milletvekili sayısını 2 arttırırken, Cumhuriyet Halk Partisi de 1 arttırmıŐtır. Isparta ilinde bir milletvekilliği İYİ Partiden Ak Partiye geçmiş ve Osman Zabun milletvekilliğine hak kazanmıŐtır. Batman'da ise 1 milletvekilliği Yeşil Sol Partiden Ak Partiye geçmiş, Ak Parti listesinden aday gösterilen Hüda-Par'lı Serkan Ramanlı milletvekili seçilmiŐtir. Kahramanmaraş'ta ise 1 milletvekilliği Milliyetçi Hareket Partisinden Cumhuriyet Halk Partisine geçmiş ve CHP listesinden seçime giren Deva Partili İrfan Karatutlu milletvekili olmuştur. Böylece, diasporanın oyları neticesinde Milliyetçi Hareket Partisi, İYİ Parti ve Yeşil Sol Parti birer milletvekili kaybetmiŐtir.

⁷ Anadolu Ajansı Seçim 2023, URL: <https://secim.aa.com.tr/>

Tablo 4.

14 Mayıs 2023, 28. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde yurt dışı oylarla değişen vekil sayısı

Seçim çevresi	AK Parti	CHP	MHP	HDP	YSP
Isparta	1	0	0	-1	0
Batman	1	0	0	0	1
Kahramanmaraş	0	1	-1	0	0
Toplam	2	1	-1	-1	-1

2018 seçimleri ile karşılaştırıldığında yurt dışı oyların çoğalmasına rağmen vekil değişimine etkisinin azalmasının temel nedeni 2022 yılında seçim kanununda yapılan değişiklik ve bu değişiklik nedeni ile oluşan liste (bazı partilerin seçimlere diğer parti ismi altında girmesi) ittifaklarıdır.

Sonuç

Diasporanın siyasal katılımı açısından yeni bir rekora sahne olan 14 Mayıs – 28 Mayıs 2023 seçimleri yurt dışı seçmenin ve yurt dışı oyların önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Böylesi bir katılım yoğunluğu şüphesiz diasporanın anavatanı ile güçlü bağının en önemli ispatıdır. Türk diasporası memleketini yakından takip etmekte, önemsemekte ve bir vatandaş olarak en doğal hakkı olan siyasal katılımdan geri durmamaktadır.

Hem Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Türkiye'deki sistem gereği %50+1 gerektiği için, hem de milletvekili seçimlerinde sonuç değiştirici rol oynadığı için diaspora oylarının siyasal partiler açısından ciddiye alınması ve yurt dışında bulunan seçmenlerle daha derin ve sağlıklı ilişkiler kurulması elzemdir.

Ancak görölmektedir ki bazı siyasal partilerin diasporadaki seçmenle kurduğu ilişki ya eksik kalmakta yahut iletişim kanallarında sorunlar bulunmaktadır. Türkiye'deki siyasal partilerin sayıları 3 buçuk milyonu bulan yurt dışı seçmeni ciddiye alarak siyaset üretmesi gerekmektedir. Böyle bir çaba diasporanın siyasal katılımını da arttıracak bir etkiye sahip olabileceği potansiyeli taşımaktadır. Yurt içindeki seçimde %80'lerin altına düşmeyen seçimlere katılım oranı diasporadaki seçimde %57'ler seviyesindedir. Bu oranın her seçimde bir öncekine nazaran gözlenen bir artışa sahip olması bu konuda ümit vadetmektedir.

On yılı aşkın bir süredir temsilciliklerde kurulan sandıklar sayesinde seçme hakkına sahip olan Türk diasporasının, hala seçilme hakkından noksan olması

da bir problem olarak karŐımıza çıkmaktadır. Türkiye'deki mevcut sistemden ötürü, diasporadaki bir seçmenin verdiği oy sonucunda hangi parlamenti seçtiğine dair bir fikrinin olmaması tamamlanmamıŐ bir demokratik hak görüntüsü oluŐurmaktadır. Bu çerçevede "yurt dışı seçim çevresi" sisteminin artıları ve eksileriyle birlikte tartıŐmaya açılması, geniŐ bir diasporaya sahip olan bir ülke için kaçınılmaz hale gelmiŐtir. Bu seçimde parti programlarında da yerini bulan "yurt dışı seçim çevresi" konusu diaspora politikalarının takibi, yurt dışı seçmenin siyasal katılımın doğru algılanması ve Türkiye siyasetine ilginin devamı açısından oldukça önemli görülmektedir. Dünyada birçok örneği bulunan bu uygulamanın, sınır ötesi siyasetin gerekliliklerini dikkate alarak, diasporanın yoğun olarak yaŐadıđı ülkelerle ikili ilişkiler ve uluslararası normlar temelinde ele alınması gerekmektedir. Bu Şekilde, daha kapsayıcı bir temsil sistemi oluŐurturmak mümkün olabilir.

